

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 12 maj 1938 kl. 11 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion angående beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor.

I en inom första kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 206, hava herrar *Rahmn* och *Norman* hemställt, att riksdagen måtte besluta att ingå till Kungl. Maj:t med en underdånig hemställan, att det täcktes Kungl. Maj:t föranstalta om utredning om vidtagande av åtgärder i syfte att bereda ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor med särskilt beaktande av möjligheten till statsbidrag för framdragande av telefonledningar till sagda lärarinnors tjänstebostäder.

Inom andra kammaren har herr *Lundqvist* m. fl. väckt en likalydande motion, nr 254.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen I: 206.

Över motionen I: 206 har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från skolöverstyrelsen, socialstyrelsen och telegrafstyrelsen. Andra kammarens tredje tillfälliga utskott, till vilket motionen II: 254 hänvisats, har därjämte införskaffat yttrande över motionen från Sveriges allmänna folkskolläraryörening. *Yttranden.*

Samtliga yttranden hava såsom bilagor fogats till detta utlåtande.

Av motionen såväl som av de avgivna yttrandena framgår att, delvis med *Utskottet.* anledning av framställning från 1914 års riksdag, olika åtgärder under årens lopp vidtagits och fortfarande vidtagas i syfte att tillförsäkra lärarinnor, bosatta i ensligt belägna skolhus, erforderlig trygghet. Utskottet kan i sådant avseende hänvisa till kungl. kungörelserna den 18 september 1918, nr 792, och den 10 december 1937, nr 998, angående boställsordning för personalen vid folk- och småskolor ävensom till dåvarande folkskoleöverstyrelsens cirkulär i december 1916 till skolråden angående åtgärder för beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. Sålunda meddelade föreskrifter och utförliga anvisningar hava tvivelsutan, där de följts, väsentligt bidragit till undanröjande av otryggheten för ensamboende lärarinnor.

Vid sidan av tillgodoseendet av den personliga tryggheten ha alltmera kommit att beaktas andra olägenheter och vådor, som följa av en isolerad bosättning till skada för berörda lärarinnors psykiska hälsotillstånd. Som ett led i strävan att begränsa av dylik bosättning följande vådor ha motionärerna särskilt framhållit behovet av att telefonledningar framdragas till dessa lärarinnors bostäder. Telegrafstyrelsen, som icke tagit ståndpunkt

ifråga om yrkandet i motionen, har framhållit att antalet ensamboende lärarinnor, vilkas bostad är belägen på längre avstånd än 2 kilometer från närmaste telefonstation och vilka sakna telefonförbindelse, uppgår till omkring 900.

Skolöverstyrelsen, socialstyrelsen och Sveriges allmänna folkskolläraryrking har tillstyrkt den i motionen föreslagna utredningen. Socialstyrelsen har därvid emellertid även framhållit, att det torde förtjäna utredas i vilken mån andra kategorier av befattningshavare än de här ifrågavarande lärarinnorna likaledes kunde anses leva under sådana omständigheter, att skyddsåtgärder av liknande slag som de i motionen avsedda från det allmännas sida borde ifrågakomma. Utskottet har i förevarande sammanhang icke ansett sig kunna ingå på vad av socialstyrelsen sålunda framhållits.

På grund av vad i motionen anförts och i yttrandena därjämte framkommit finner utskottet, som anser att även andra vägar kunna finnas än de omnämnda för avhjälpande av i motionen påtalade olägenheter, skäl föreligga för en utredning i motionens syfte.

Utskottet får därför hemställa,

att första kammaren ville besluta, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära utredning om åtgärder i syfte att bereda ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor med beaktande jämväl av möjligheten till statsbidrag för framdragande av telefonledningar till sagda lärarinnors tjänstebostäder.

Stockholm den 5 maj 1938.

Å utskottets vägnar:

O. A. Nordborg.

Närvarande: Herrar Nordborg*), Heüman, Anders Andersson, Swartling, Holsten-son*), Sundvik*), Magnusson, Jacobsson*) och Albertsson.

*) Ej närvarande vid justeringen.

Bilagor.

KUNGL.
SKOLÖVERSTYRELSEN.

Till riksdagens första kammarens tillfälliga utskott nr 2.

Genom nådigt beslut den 11 februari 1938 har Kungl. Skolöverstyrelsen anbefallts att före den 1 mars 1938 till Eder avgiva yttrande över i motion 1:206 avhandlat ärende. I anledning härav får överstyrelsen anföra följande.

Överstyrelsen har tidigare i olika sammanhang haft tillfälle att framföra sina synpunkter på frågan om åtgärder för beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. En del föreskrifter och anvisningar äro ock givna i avsikt att fästa vederbörande skolmyndigheters uppmärksamhet på nödvändigheten av att beakta här ifrågavarande angelägenhet, då dispositioner vidtagas, som stå i samband med skolväsendets yttre organisation.

I § 52, andra stycket, folkskolestadgan föreskrives bland annat, att lärarbostad, som av skoldistriktet tillhandahålles, skall lämna trygghet åt innehavaren. Denna föreskrift kompletteras dels av de anvisningar och råd, som äro givna i det av dåvarande Folkskolöverstyrelsen i december 1916 till skolråden utfärdade cirkuläret angående åtgärder för beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor, dels av bestämmelserna i 4 § 4 mom. av gällande boställsordning för lärare vid folk- och småskolor.

De föreskrifter och råd, som sålunda givits, hava beaktats av många skoldistrikt, varför det kan sägas, att förhållandena på ifrågavarande område nu äro väsentligt bättre än tidigare. Men det oaktat finnes, enligt överstyrelsens erfarenhet, ett jämförelsevis stort antal ensamt boende lärarinnor, för vilkas trygghet erforderliga åtgärder ännu icke blivit vidtagna. Hur stort detta antal är, kan överstyrelsen icke med någon större grad av exakthet angiva utan att först verkställa en ingående undersökning, omfattande samtliga skoldistrikt i riket. På grund av den korta tid, som är anslagen för detta yttrandes avgivande, kan en dylik undersökning icke nu utföras.

Emellertid anser sig överstyrelsen böra lämna följande mera allmänna uppgifter, som måhända kunna hava en viss betydelse vid den föreliggande frågans bedömande. Enligt de statistiska redogörelserna för redovisningsåret 1934/1935 — de senaste som föreligga i bearbetat skick — utgjorde antalet skolor av tredje B-formen samt D-formen, i vilka skolor finnes endast en läraravdelning och som alltså i detta sammanhang närmast äro av intresse, respektive 879 och 1.773. En betydande del av de nämnda B-skolorna ligga i mer eller mindre tätt bebyggda trakter och kunna fördenskuil i nu förevarande sammanhang lämnas ur räkningen, men det finnes också många B3-skolor, som äro så ensligt belägna, att skyddsåtgärder äro erforderliga i de fall, då kvinnliga lärare äro anställda.

Vad de mindre folkskolorna beträffar, hava de så gott som undantagslöst kvinnliga lärare. Ett stort antal av dessa skolor äro avsides belägna. Där-

till kommer att många av de skolbyggnader, som stå till dessa skolors förfogande, förete stora brister både i fråga om undervisningslokaler och tjänstebostäder. I ett flertall fall är det så, att de mest avsides liggande skolbyggnaderna äro de minst väl utrustade. Olika ledamöter av överstyrelsen hava vid företagna inspektionsresor iakttagit, att ett stort antal skolor, särskilt av nu nämnda former, alltjämt icke blott äro mycket illa utrustade i fråga om lokaler och undervisningsmateriel utan även ofta sakna varje särskild anordning, som kan bidra till att stärka vederbörande lärarinnas trygghetskänsla. Även om, såsom här förut redan antytts, de lokala skolmyndigheterna i många fall under senare år beaktat nödvändigheten av att vidtaga åtgärder till skydd för ensamt boende lärarinnor, äro dock, såsom framgår av vad nyss anförts, förhållandena ännu långt ifrån tillfredsställande. Överstyrelsen är fullt medveten om att inom vissa skoldistrikt stora svårigheter möta för vidtagandet av effektiva åtgärder till hävande av isoleringens olägenheter.

I förut omnämnda cirkulär av år 1916 givas anvisningar på ett flertal olika anordningar, som lämpligen kunna vidtagas. Bland annat framhålles, att införande i tjänstebostäderna av vissa signalanordningar, såsom telefon, vanlig eller lokal, eller elektrisk ringledning, är att anbefalla.

Motionärerna framhålla, att i den utredning om vidtagande av åtgärder i syfte att bereda ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor, vilken de nu påyrka, borde särskilt beaktas möjligheten till statsbidrag för framdragande av telefonledningar till sagda lärarinnors tjänstebostäder.

Överstyrelsen finner det uppenbart, att inledande av telefon i tjänstebostäder för ensamt boende lärarinnor särskilt verksamt skulle stärka dessa lärarinnors trygghetskänsla. Men lika uppenbart är, att den sålunda ifrågasatta åtgärden icke kan komma till stånd, utan att staten härtill lämnar effektivt stöd.

På grund av det anförda får överstyrelsen förklara sig icke hava något att erinra mot en utredning i motionens syfte.

Stockholm den 18 februari 1938.

J. ENGVALL.

N. J. F. Almkvist.

Georg G. Lindquist.

KUNGL.
TELEGRAFSTYRELSEN.

Till riksdagens första kammarens tillfälliga utskott nr 2.

Kungl. Maj:t har den 11 februari 1938 anmodat telegrafstyrelsen att inkomma till Riksdagens första kammarens tillfälliga utskott nr 2 med yttrande över motion nr 206 i första kammaren. Telegrafstyrelsen får till åtljudnad härav meddela följande.

I den ifrågavarande motionen har påyrkats vidtagande av åtgärder i syfte att bereda ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor på landsbygden, varvid motionärerna särskilt framhållit önskvärdheten av att telefon inledes till vederbörande lärarinnors tjänstebostäder. Med framhållande av att det vore fråga om mycket avsides belägna skolhus, dit framdragande av telefonledning bleve mycket kostsamt, ha motionärerna ifrågasatt beviljande av statsbidrag för ändamålet.

Enligt nu gällande bestämmelser skall abonnent, som är bosatt utanför den s. k. frikretsens vid telefonstationen, erlägga särskild inträdes- och abonnemangsavgift för ledning utanför frikrets. Inträdesavgiften utgår med 2 kronor 50 öre per 100 meter ledning, om densamma kan uppläggas på befintlig stolplinje (eller å ny stolplinje gemensam för minst 5 nya abonnenter), och med 7 kronor 50 öre per 100 meter ledning, om ny stolpe (för mindre än 5 nya abonnenter) måste uppföras. Abonnemangsavgiften utgör i båda fallen 35 öre per 100 meter ledning och kvartal. För ledning i undervattenskabel utgå i vissa fall högre avgifter. Abonnent kan dock, om han så önskar, själv ombesörja anläggning och underhåll av ledningen utanför frikretsgränsen, i vilket fall någon hyresavgift till telegrafverket givetvis icke ifrågakommer. Av tekniska skäl är detta dock numera ej tillåtet för abonnent, som skall ingå till automatisk telefonstation.

Frikrets fanns tidigare ej inrättad vid stationer med mindre än 35 abonnenter och vid stationer med 35 abonnenter eller däröver var frikretsen i allmänhet begränsad till en cirkel med 1,0 kilometers radie. Enligt ett år 1935 fattat beslut skall emellertid vid alla telefonstationer, oavsett stationens storlek, inrättas frikrets, vilken skall omfatta en cirkel med i allmänhet minst 2 kilometers radie. På grund av de ofta vidlyftiga arbeten, som äro förenade med inrättandet eller utvidgandet av frikrets, har ifrågavarande arbete måst fördelas på en följd av år och beräknas bliva helt avslutat först år 1941. Antalet stationer med frikrets uppgick den 1 januari 1938 till 4.100, varav 3.267 hade minst 2 kilometers frikrets. Antalet stationer, där frikrets ännu ej blivit inrättad, uppgick vid sistnämnda tidpunkt till 1.381.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 februari 1938 angående sådana arbeten, som utan tidsutdräkt skola kunna igångsättas vid en eventuellt inträdande ekonomisk depression, har telegrafstyrelsen bland annat föreslagit såväl en forcering av de nu pågående frikretsarbetena som ock, att vid automatiska telefonstationer eller där så eljest kan finnas lämpligt abonnenterna skola befrias från särskilda avgifter för ledning även utanför frikretsgränsen, under förutsättning att ledningen intages till av styrelsen bestämd station och att mer än en abonnent må intagas å samma ledning.

Telegrafstyrelsen har i förenämnda skrivelse även upptagit frågan om en hastigare automatisering av landsbygdens telefonnät, vilken fråga även har viss betydelse i nu förevarande sammanhang. Värdet av telefonförbindelse för en ensamboende lärarinna kan nämligen i avsevärd mån reduceras, ifall telefonstationen icke hålles öppen dygnet runt. Vid manuellt betjänade stationer bekostar telegrafverket numera nattöppenhållning, om antalet förtlöpande huvudabonnemang uppgår till minst 100. Vid mindre manuella stationer är nattöppenhållning — på abonnenternas bekostnad — endast undantagsvis genomförd. Öppenhållning dygnet om kommer emellertid med tiden att införas vid alla telefonstationer i och med införandet av automatisk växling.

Även om stationen är stängd, kan emellertid i flertalet fall möjlighet att per telefon tillkalla hjälp beredas abonnent. Om ytterligare en abonnent finnes intagen å samma ledning till stationen, kan förbindelse med denne abonnent sålunda erhållas utan stationens förmedling. Det kan nämnas, att det redan nu är mycket vanligt, att två eller flera abonnenter förena sig om samma ledning till stationen för att på detta sätt nedbringa sina ledningskostnader. Skulle någon ytterligare abonnent icke finnas intagen å ledningen, kan möjlighet till telefonförbindelse erhållas genom att under stationens stängningstid låta två abonnentledningar stå i direkt förbindelse med varandra. Slutligen bör nämnas, att även om växelstationsföreståndaren icke är skyldig expediera samtal under stationens stängningstid, kunna dock ofta samtal erhållas under förutsättning att föreståndaren är hemma. Från telegrafstyrelsens sida ha ansträngningar också gjorts att få sådan passningstjänst utförd mot särskild betalning för varje under stationens ordinarie stängningstid expedierat samtal.

Genom det redan pågående arbetet på inrättandet av 2 kilometers frikrets vid alla telefonstationer, genom automatisering av stationerna på landsbygden och genom ytterligare utvidgade ledningsförmåner samt icke minst genom de ständigt tillkommande nya växelstationerna i landets glest befolkade delar komma efterhand kostnaderna för telefon även för avlägset boende personer att avsevärt nedbringas. Man torde därför kunna påräkna, att, sedan ovanstående genomförts, vederbörande själva skola kunna betala sina telefonförbindelser.

Genomförandet av det program, som telegrafstyrelsen här har skisserat, måste emellertid med nödvändighet draga lång tid. Telegrafstyrelsen har därför genom sina stationsföreståndare sökt inhämta uppgifter om antalet ensamboende lärarinnor och om avståndet från deras bostäder till närmaste telefonstation. De erhållna uppgifterna göra icke anspråk på absolut riktighet, men de torde dock kunna vara en god grund för beräkning av vad telefonabonnemang under *nuvarande* förhållanden skulle kosta de ensamboende lärarinnorna. I uppgifterna ingå ej sådana lärarinnor, som bo på kortare avstånd än 2 kilometer från närmaste telefonstation, eftersom dessa i och med det pågående och år 1941 avslutade arbetet på inrättandet av 2 kilometers frikrets vid alla stationer komma att, i den mån så ej redan skett, erhålla möjlighet att teckna telefonabonnemang mot vanlig inträdes- och abonnemangsavgift utan tillägg för förhyrd ledning.

Enligt de erhållna uppgifterna uppgick hela antalet ensamboende lärarinnor, med ovan angiven inskränkning, till omkring 1.100, av vilka ungefär 200 redan hade telefonförbindelse men 900 saknade sådan. För de sistnämnda 900 lärarinnorna kunna med nu gällande avgiftsbestämmelser in-

trädesavgifterna för ledning utanför nuvarande frikrets beräknas komma att uppgå till sammanlagt cirka 160.000 kronor och abonnemangsavgifterna för ledning till sammanlagt omkring 65.000 kronor per år. Sedan 2 kilometers frikrets år 1941 genomförts över hela landet, bli motsvarande kostnader 140.000 respektive 55.000 kronor. Motsvarande belopp för de lärarinnor, som redan ha telefon och som möjligen, om statsbidrag bleve beviljat, skulle göra anspråk på att icke bliva satta i sämre ställning, därför att de redan på egen bekostnad skaffat sig telefonförbindelse, uppgå till i inträdesavgifter 15.000 kronor och i abonnemangsavgifter ungefär 7.000 kronor per år. I den mån nya växelstationer å landsbygden och utökade ledningsförmåner tillkomma, minskas ovan angivna ledningskostnader för att eventuellt en gång i tiden helt falla bort.

Utöver ledningskostnaderna tillkomma vanliga engångs- och årsavgifter, vilka uppgå, engångsavgiften till 20 kronor och årsavgiften till som regel 70 kronor per abonnemang.

Telegrafstyrelsen vill slutligen framhålla, att styrelsen ämnar ha sin uppmärksamhet riktad på nu förevarande fråga vid anordnandet av nya växelstationer. I övrigt vill styrelsen, som icke torde ha att taga ståndpunkt till frågan huruvida statsbidrag för nu omhandlade ändamål bör beviljas, dock framhålla, att såsom villkor för eventuellt statsbidrag till anordnande av telefon åt ensamboende lärarinnor torde böra uppsättas, att telegrafverket skall äga rättighet att intaga ytterligare abonnenter på ledning, som sträcker sig utanför stationens frikrets, samt att använda del av ledningen såsom förbindelseledning till eventuellt tillkommande ny växelstation närmare lärarinnans bostad.

En avskrift av telegrafstyrelsens ovanberörda skrivelse den 15 februari 1938 bifogas.¹

Stockholm den 29 mars 1938.

Kungl. telegrafstyrelsen

A. HAMILTON.

J. Alfr. Lundgren.

H. Heimbürger.

¹ Ej här intaget. Jämför utskottets utlåtande, ur 2, angående förbättrande av landsbygdens villkor i fråga om post och telefon m. m.

KUNGL.
SOCIALSTYRELSEN.

Stockholm den 26 februari 1938.

Till riksdagens första kammarens tillfälliga utskott nr 2.

Genom beslut den 11 februari 1938 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att före den 1 mars 1938 till riksdagens första kammarens tillfälliga utskott nr 2 inkomma med yttrande — varav bestyrkt avskrift skall av styrelsen samtidigt insändas till ecklesiastikdepartementet — över en inom kammaren väckt motion, nr 206, med förslag om åtgärder för beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor. I anledning härav får styrelsen anförande följande.

Det torde icke råda något tvivel om att i motionen berörda förhållanden äro av den beskaffenhet, att ett ingripande från det allmännas sida för beredandet av ökad trygghet och trivsel åt ensamt boende lärarinnor måste framstå som ett väl motiverat och beaktansvärt önskemål.

Med anledning av en skrivelse från 1914 års riksdag ha tidigare, såsom i motionen förmåles, åtgärder vidtagits i syfte att tillförsäkra lärarinnor, bosatta i ensligt belägna skolhus, erforderligt skydd. Det finns också anledning antaga, att betingelserna för den personliga säkerhetens tryggande i sådana fall, varom här är fråga, ha blivit väsentligt gynnsammare under senast förflutna decennier. Icke desto mindre kan med fog göras gällande, att ytterligare åtgärder krävas med hänsyn till det förhållandet, att ensamt boende kvinnor i alltför hög grad äro utsatta för att angripas av sådan »ångestkänsla med därav följande nevros», varom i motionen talas. De erfarenhetsrön, som åberopats från en av ordföranden i statens pensionsanstalt, ledamoten av riksdagens första kammare Olof Olsson verkställd och i tidskriften Tiden publicerad undersökning, förtjäna även enligt styrelsens mening att allvarligt uppmärksammas. Denna väl dokumenterade framställning torde få anses ha klart utvisat, att det stora antalet fall av förtidspensionering av småskollärarinnor på grund av nerv- eller sinnessjukdomar äger samband med de psykiska påfrestningar, som kunnat förorsakas av isolering och ensamhet. Oavsett att lärarinnornas bostadsförhållanden alltjämt kunna anses innebära vissa risker för den personliga säkerheten, har man från samhällets sida anledning att behjärta den för dessa kvinnliga tjänsteinnehavares hälsotillstånd menliga påfrestning, som själva känslan av isolering medför.

Anvisandet av statsbidrag för framdragande av telefonledningar till de ensamt boende lärarinnornas tjänstebostäder förordas i motionen som en möjlig lämplig åtgärd, ägnad att förbättra deras belägenhet. Även ett av riksdagsmannen Olof Olsson i hans ovan berörda utredning framställt förslag om s. k. ensittartillägg, som skulle möjliggöra för lärarinnan att ha en medhjälperska hos sig i hemmet, omnämnes som ett uppslag, vilket kunde vara värt att taga under överbärande.

Det vill synas styrelsen, att dessa och andra tänkbara möjligheter till frågans lösning böra göras till föremål för undersökning.

Med hänvisning till vad ovan anförts, tillstyrker styrelsen, att framställning hos Kungl. Maj:t göres om en sådan utredning, som i motionen påyrkas. Styrelsen anser, att en dylik utredning emellertid även bör avse frågan, i vilken mån andra kategorier av befattningshavare än de här ifrågasvarande lärarinnorna likaledes kunna anses leva under sådana omständigheter, att skyddsåtgärder av liknande slag från det allmännas sida böra ifrågakomma.

SIGFRID HANSON.

Sten Ringenson.

Till riksdagens andra kammarens tredje tillfälliga utskott.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening, som beretts tillfälle att till utskottet avgiva yttrande över en av herr Lundqvist m. fl. i andra kammaren väckt motion, nr 254, om åtgärder för beredande av ökad trygghet åt ensamt boende lärarinnor, vill härmed anföra följande.

Den fråga, som genom förevarande motion ånyo aktualiseras inom riksdagen, har av Sveriges allmänna folkskolläraryörening, till vilken förening flertalet av ifrågavarande lärare äro anslutna, vid olika tillfällen varit föremål för uppmärksamhet. Centralstyrelsen kan därför vitsorda, att ett verkligt behov föreligger av åtgärder i motionens syfte. Centralstyrelsen vill också understryka, att det är en samhällelig angelägenhet att söka bereda lärarna bästa möjliga betingelser för ett framgångsrikt arbete i skolan. Av väsentlig betydelse är härvid att lärare, hänvisade till ensligt belägna tjänstebostäder, så långt möjligt kunna känna trygghet och lugn. Ur denna synpunkt är den av motionärerna föreslagna åtgärden att inleda telefon i tjänstebostaden av stort värde. Vetskapen om att ej vara helt isolerad är givetvis ägnad att motverka en annars kanske nedbrytande ensamhetskänsla. Problemet om ökad trygghet för de ensamtboende lärarinnorna är dock därmed icke löst. I första hand bör tillses att boställsordningens föreskrifter överallt noggrant bliva följda. Men även andra utvägar böra undersökas. Centralstyrelsen vill därför livligt tillstyrka motionen under framhållande av att en undersökning verkställs, som prövar alla utvägar för att så långt möjligt bereda trygghet åt dem, som i ensligt belägna skolor hava att utföra sin lärargärning.

I detta ärendes behandling har hr David Norman icke deltagit.

Stockholm den 28 februari 1938.

Å centralstyrelsens för Sveriges allmänna folkskolläraryörening vägnar:

EMIL ELJAS.

/ Gustav Storgård.